

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.3.10>**Л. С. Криворучко**

доктор юридичних наук, старший дослідник,
професор кафедри публічного та приватного права
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського
<https://orcid.org/0000-0001-6635-2381>

ДОСВІД США ТА КАНАДИ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Метою статті є: узагальнити досвід США та Канади щодо запровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення захисту прав людини та опрацювати можливості його використання в Україні. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вітчизняних та зарубіжних вчених, узагальнено позитивний досвід США та Канади щодо запровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення захисту прав людини. Наголошено на важливості та необхідності запровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення захисту прав людини в українській правовій реальності. Виділено досвід США та Канади, який є цікавим в контексті забезпечення захисту прав людини. Зроблено висновок, що імплементація у національну правову систему будь-яких світових тенденцій у тій чи іншій сфері життєдіяльності суспільства часто супроводжується проведенням глибоких змін у структурі вітчизняного законодавства, органів державної влади, соціальних відносин тощо. Пов'язано це із тим, що міжнародні стандарти визначають загальний взірць належного у певній галузі, який може суттєво відрізнятися від усталених на території Української держави порядків в аналогічному секторі. Нехтування цим моментом може призвести до конфлікту правових норм вітчизняних та міжнародних правових документів, через що останні фактично не будуть реалізовані на території України. Щодо позитивного досвіду США та Канади, то до останнього найбільш доцільно віднести наступний: США та Канада були активними учасниками у створенні ключових документів ООН з прав людини, таких як Загальна декларація прав людини (1948) та Міжнародні пакти про громадянські і політичні права та економічні, соціальні і культурні права; Конституція США, особливо її перші десять поправок (Білль про права), забезпечує широкий спектр прав і свобод, включаючи свободу слова, релігії, право на справедливий суд та інші; в США та Канаді існує велика кількість організацій громадянського суспільства, які активно працюють на захист прав людини, включаючи ACLU (Американський союз громадянських свобод) та Human Rights Watch; Канада та США активно підтримують та ратифікують міжнародні угоди з прав людини, такі як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) та Конвенція про права осіб з інвалідністю (CRPD).

Ключові слова: Сполучені Штати Америки, Канада, міжнародні стандарти, забезпечення, захист прав людини.

Постановка проблеми. Розвиток української держави, як сучасної, соціально спрямованої та демократичної європейської країни

є фактично неможливим без створення дієвої та ефективної системи захисту прав людини. Беручи до уваги те, що Україна взяла курс на

інтеграцію у європейське співтовариство, міжнародні принципи щодо основоположних прав та свобод людини і громадянина мають ґрунтовний зміст для розбудови успішної правої, демократичної, соціальної держави, для якої людина є центральною постаттю у будь-якій сфері розвитку країни. Обравши європейський вектор розвитку у преамбулі Конституції України, ми підтвердили європейську ідентичність українського народу і незворотність вибраного курсу. Тому дуже важливим питанням постає гармонійне впровадження міжнародних стандартів у правову систему України, підлатування їх під специфічні правовідносини українського суспільства зі збереженням водночас звичаїв і традицій нашого народу, накопичення достатньої кількості нормативної бази, створення ефективних механізмів захисту прав і свобод, залучення професійних кадрів у державні органи влади [1]. Разом із тим, запровадження відповідних стандартів вимагає проведення комплексних теоретичних досліджень, зокрема присвячених вивченню позитивного зарубіжного досвіду, зокрема щодо запровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення захисту прав людини.

Стан дослідження. Окремі проблемні питання, пов'язані із запровадженням міжнародних стандартів у сфері забезпечення захисту прав людини, у своїх наукових працях розглядали: О. Бандурка, Ю. Битяк, І. Вакуліч, В. Валігура, В. Єгарміна, В. Живицький, К. Левченко, І. Литвинчук, О. Соломатіна, С. Стеценко, О. А. Шевчук, Х. Ярмакі та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, у зазначеній сфері залишається чимала кількість проблем, що обумовлює важливість та необхідність вивчення позитивного зарубіжного досвіду у цій сфері.

Саме тому метою статті є: узагальнити досвід США та Канади щодо запровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення захисту прав людини та опрацювати можливість його використання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Формування сектору прав людини та його перебудова під тиском світових тенденцій відбувалась в багатьох існуючих на сьогоднішній день країнах. Так, галузь прав людини в Сполучених Штатах Америки є однією з найбільш «старих» у світі, що прямо пов'язано із розвитком конституціоналізму в цій країні. Зокрема, Декларація незалежності США від 1776 року проголосила, що усі люди створені рівними, і усі вони наділені своїм тво-

рцем деякими невідчужуваними правами, до яких належать життя, свобода і прагнення до щастя. Вона підкреслила, що уряди встановлені для забезпечення цих прав, однак народ має право встановити новий уряд (право на спротив, за умов ураження справедливості, безпеки та щастя) [2, с. 240-241]. В наступні роки сектор прав людини поповнювався новими демократичними Зміни, відображені у поправках до Конституції США, мали суттєве значення. Важливо відзначити, що Конституція 1787 року не містила окремого розділу, присвяченого правам і свободам американських громадян. У ній лише загально визначалися судові гарантії та статус громадянина в межах суворої законності. Ідея захисту громадянських прав походила від Декларації незалежності 1776 року, тому під час ратифікації Конституції штатами постало питання про необхідність включення до тексту положень щодо прав громадян. У 10 з 13 конституцій окремих штатів вже був спеціальний білль про права, заснований на Декларації прав штату Вірджинія 1776 року, яка була прийнята до проголошення незалежності. Найдетальніші положення були в конституціях Мериленду та Массачусетса. Деякі штати відмовлялися ратифікувати Конституцію через відсутність у ній білля про права громадян. Хоча спочатку автори Конституції планували віднести регулювання прав і свобод до компетенції штатів, було визнано необхідність компромісу. Ініціатором створення загальнодержавного документа щодо громадянських прав став Джеймс Медісон, який у червні 1789 року представив Першому конгресу проект федерального білля про права. Проект підтримав Томас Джефферсон, вважаючи, що закріплення прав і свобод є необхідним не лише само по собі, але й як гарантія правопорядку і захист від зловживань з боку влади. "Білль про права" закріплював ключові демократичні права: свободу віросповідання, слова, друку, зборів і петицій. Гарантувалися також особиста недоторканність, право на житло, майно та папери. Одним із важливих прав стало право на носіння зброї, яке вважалось «необхідним для безпеки вільної держави» і не підлягало обмеженню владою. Також поправки забезпечували судові та карно-правові гарантії: право на суд присяжних, презумпція невинуватості, заборона примусу до свідчення проти себе, та недопущення позбавлення життя, свободи або власності без суду. Дев'ята поправка мала велике значення, проголошуючи можливість визнання інших цивільних прав, які

не були прямо перелічені, але впливали з доктрини природних і невідчужуваних прав [3].

Необхідно наголосити, що у 40-х роках ХХ століття США стали одними з ініціаторів створення Загальної декларації прав людини від 1948 року. Разом із багатьма іншими західними раїнами Сполучені Штати виступали за фіксацію громадянських та політичних прав (свобода слова, право на свободу вираження своїх поглядів, право вільно залишати свою країну та повертатися до неї та інші) у загальносвітовому документі в галузі прав людини [4, с.142]. Незважаючи на це, Досвід США у впровадженні міжнародних стандартів захисту прав людини можна назвати досить «особливим». Як і в багатьох інших країнах, правова імплементація світових тенденцій відбувається шляхом ратифікації міжнародних угод. Однак, незважаючи на активну позицію США у сфері захисту прав людини, країна стикається з рядом проблем. Протягом ХХІ століття Сполучені Штати не розширили свої міжнародно-правові зобов'язання у гуманітарній сфері, і як раніше беруть участь лише в трьох з дев'яти основних договорів щодо прав людини. Зокрема, США досі не ратифікували Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок і Конвенцію ООН про права дитини (крім США, її не ратифікувала лише Сомалі). Вашингтон також відмовляється від участі в конвенційних механізмах розгляду індивідуальних та колективних скарг про порушення прав людини, стверджуючи, що американська судова система може впоратися з цим завданням самостійно, без зовнішнього втручання [5]. США залишаються країною з найбільшим числом ув'язнених. За даними Міністерства юстиції США, у 2009 році в тюрмах перебувало 2,3 мільйони осіб, що робить США країною з найвищим рівнем ув'язнених на душу населення (743 на 100 тисяч осіб). Кожен 132-й житель країни перебуває за ґратами. Експерти пояснюють це посиленням кримінального законодавства протягом останніх 40 років. Із 60-х років основна увага перемістилася з «перевиховання» на максимальну ізоляцію правопорушників. США також продовжують застосовувати смертну кару щодо неповнолітніх (22 випадки з 1976 року) і осіб із розумовими відхиленнями (щонайменше три за останні п'ять років). Загалом понад 3,2 тисячі ув'язнених у США очікують страти, серед них є і громадяни інших країн [5].

Незважаючи на близьке географічне положення та схожість правових систем, досвід

Канади у впровадженні міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини суттєво відрізняється від американського. Важливим кроком для імплементації світових тенденцій у Канаді стало створення власного законодавчого документа – Хартії прав та свобод 1982 року. Значення цього документа виходить далеко за межі Канади. Канадську Хартію часто розглядають як зразок нового покоління конституційних документів, які об'єднують міжнародно-правові досягнення у сфері прав людини з національними особливостями, демонструючи інновації у конституційному закріпленні прав у розвиненому демократичному суспільстві. Ірландський професор У. Шабас так оцінив Хартію: «Хартія – це унікальний канадський документ, який відображає проблеми, характерні для цієї країни, що є продуктом її історії, географії та етнічного складу. Наприклад, стаття 23 захищає права двох мовних меншин, а стаття 12 забороняє «жорстоке і незвичайне покарання». Особливо інноваційною є стаття 7, яка вводить поняття «принципи фундаментального правосуддя». Успіх Хартії пояснюється тим, що всі суспільні сили, включно з політичними інститутами та приватними суб'єктами, об'єдналися для реформи системи, заснованої на мажоритарній політиці та верховенстві законодавчої влади. На думку експертів, Хартія суттєво змінила функціонування канадської політичної системи [6].

Історичний досвід Канади у впровадженні міжнародних стандартів гендерної рівності містить чимало цікавих аспектів. У 70–80-х роках ХХ століття Канада на конституційному рівні визнала принцип гендерної рівності, що забезпечило жінкам рівні можливості участі в суспільно-політичному житті. Канада стала однією з перших країн, яка підписала і ратифікувала кілька важливих міжнародних документів щодо прав жінок, серед яких особливе місце займає Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року. Визнавши рівність статей одним із ключових принципів демократичної держави, канадське суспільство активно працює над його реалізацією у внутрішній політиці. Попри те, що проблема гендерної рівності ще повністю не вирішена, Канада здійснила низку новаторських кроків у цьому напрямі: створено ефективний державний механізм для впровадження гендерної рівності, реалізуються програми боротьби з насильством проти жінок, прийнято Федеральний план щодо забезпечення гендерної рівності. Завдяки цим ініціативам Канада стала визнаним лідером у захисті прав

жінок на міжнародній арені та виступає з ініціативами в рамках Комісії ООН зі становища жінок, Комісії ООН з прав людини, а також на зустрічах країн Співдружності. У 1967 році була створена Королівська комісія з питань становища жінок, яка через три роки представила уряду доповідь з 167 рекомендаціями щодо покращення правового становища жінок. Однією з ключових пропозицій було створення спеціального державного відомства з питань жінок, яке стало важливим інструментом у цій сфері. Перший міністр, відповідальний за гендерну рівність, був призначений у 1971 році, а через п'ять років було засноване Міністерство з питань становища жінок у структурі федерального уряду [7; 8].

Висновки. Таким чином, проведений аналіз дає змогу констатувати, що Імплементация міжнародних стандартів у національну правову систему часто потребує значних змін у вітчизняному законодавстві, державних органах та соціальних відносинах. Це пояснюється тим, що міжнародні норми встановлюють загальний зразок належної практики в певній сфері, який може суттєво відрізнятися від існуючих правил в Україні. Ігнорування цього аспекту може призвести до конфлікту між національними та міжнародними правовими нормами, через що останні не зможуть бути ефективно впроваджені на території України.

Що стосується позитивного досвіду США та Канади, то слід виділити такі моменти:

1) США та Канада брали активну участь у розробці ключових документів ООН із прав людини, зокрема Загальної декларації прав людини (1948) та Міжнародних пактів про громадянські, політичні, економічні, соціальні і культурні права;

2) Конституція США, особливо її перші десять поправок (Білль про права), гарантує широкий спектр прав і свобод, таких як свобода слова, релігії та право на справедливий суд;

3) У США та Канаді діє багато організацій громадянського суспільства, які активно захищають права людини, зокрема ACLU (Американський союз громадянських свобод) та Human Rights Watch;

4) Обидві країни активно підтримують і ратифікують міжнародні угоди з прав людини, такі як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) і Конвенція про права осіб з інвалідністю (CRPD)..

Список використаної літератури:

1. Конев І. Інтеграція міжнародних стандартів із захисту прав людини в національну правову систему України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. Вип. 10. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2020/10/34.pdf>
2. Разметаєва Ю.С. Доктрина та практика захисту прав людини : навчальний посібник. Київ: ФОРМ Голембовська О.О., 2018. 364 с.
3. Маймескулов Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. Вид.-во: «Право». 2013. 520 с.
4. Кукіна З.О. Інституційний та договірний механізм ООН у сфері захисту свободи слова. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Випуск 96. С.140–147.
5. Трестер Ю.О. Міжнародні механізми захисту прав дітей. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=632>.
6. Schabas W. International Human Rights Law and the Charter // *The Charter after 25 Years*. P. 297–298.
7. Права людини в законодавстві України і Канади // *Укр. право*. 1998. Число 2 (10), спецвипуск: [Матеріали наук.-практ. конф. Укр. центру правн. фондаций (м. Київ, 12–13 жовт. 1998 р.)]. К., 1998. С. 35–39.
8. Дашковська О. Державно-правовий механізм впровадження гендерної рівності в канадському суспільстві. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 3(58). С. 192 – 198.

Kryvoruchko L. S. The experience of the USA and Canada regarding the introduction of international standards in the field of ensuring the protection of human rights

The purpose of the article is: to summarize the experience of the USA and Canada regarding the introduction of international standards in the field of ensuring the protection of human rights and to work out the possibilities of its use in Ukraine. The article, based on the analysis of the scientific views of domestic and foreign scientists, summarizes the positive experience of the USA and Canada regarding the introduction of international standards in the field of ensuring the protection of human rights. The importance and necessity of introducing international standards in the field of ensuring the protection of human rights into the Ukrainian legal reality is emphasized. The experience of the USA and Canada is highlighted, which is interesting in the context of ensuring the protection of human rights. It was concluded that the implementation of any world trends in the national legal system in one or another sphere of life of society is often accompanied by profound changes in

the structure of domestic legislation, state authorities, social relations, etc. This is due to the fact that international standards determine the general pattern of what is appropriate in a certain industry, which may differ significantly from the procedures established on the territory of the Ukrainian state in a similar sector. Neglecting this moment may lead to a conflict of legal norms of domestic and international legal documents, due to which the latter will not actually be implemented on the territory of Ukraine. Regarding the positive experience of the USA and Canada, the following is the most expedient to attribute to the latter: the USA and Canada were active participants in the creation of key UN documents on human rights, such as the Universal Declaration of Human Rights (1948) and the International Covenants on Civil and Political Rights and Economic, social and cultural rights; The US Constitution, especially its first ten amendments (the Bill of Rights), provides a wide range of rights and freedoms, including freedom of speech, religion, the right to a fair trial, and others; in the US and Canada there are a large number of civil society organizations that actively work to protect human rights, including the ACLU (American Civil Liberties Union) and Human Rights Watch; Canada and the US actively support and ratify international human rights treaties such as the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW) and the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD).

Key words: *United States of America, Canada, international standards, provision, protection of human rights.*